

VII.

FÖLDTANI KIRÁNDULÁS

A TISZÁRA S A HEGYALLJÁRA

1851-ben.

Közlök

Kubinyi Ferencz és Kovács Gyula.

Földtani tekintetbeni kiküldetésünk következtében szerencsénk lesz Kovács Gyula museumi ör uerral a mai napon a hegyalljai kirándulás eredményéről jelentésünket előterjeszteni, egyszersmind a gyűjtött több ezer példányra menő ásványokat bemutatni. Minthogy azonban én néhány nappal előbb hagytam el Budapestet azon szándékkal, hogy mielőtt tisztelt útitársammal összejövendek: a Tiszára, a szó szoros értelmében magyar folyóra terjesztendem ki figyelmemet és a Tisza vidékén archeologiai és paläontologiai tekintetbeni kutatásokat teendek; — mielőtt tehát a Hegyalljai utunkról ez uttal rövid jelentésünket előadnók, mellözve a Tisza vidéken tett utazásom archeologiai eredményét, minthogy ez különben is ide nem tartozik, kötelességemnek ösmertem a Tiszavidéken tett zoologiai tekintetbeni vizsgálatim és leginkább a társulat és így a muzeum számára gyűjtött ő csontokról rövid jelentésemet előre bocsájtani.

Szolnokra érvén, első gondom volt néhai Agnelly Ferencz gyógyszerész özvegyével a hátra hagyott ő csontok iránt értekezni, ki is felszólításomra sziveskedett néhai férje által gyűjtött és még halála előtt a museumnak szánt csontokat, mellyek leginkább a szolnoki Tiszából halásztattak ki a muzeum számára általengedni, ezeket Kovács Gyula ur néhány nappal későbbben által vette és a muzeum számára Pestre küldötte.

Szolnokról Fegyvernekre, a Tiszavidék egyik Kanaán földére utazván, itt valamint Roffon, Tisza-Bön, Tisza-Derzsen valódi magyar barátságra, vendégszeretetre s a tudományok, társulatunk, nemz. muzeumunk iránti részvétre találtam. Itt könnyű volt a gyűjtés, mert a Tisza vidéki urak várva várták az alkalmat, hogy a már régóta gyűjtött csontokat a museumnak által adhassák. — Könnyű ott boldogulni hol számosan, mint a Tisza vidékén, a tudományok iránt ösmerelessel, valódi, minden önzés s haszon keresésentüli hajlammal, szeretettel, a Földtani Társulat és Muzeumunk iránt bizalommal

viseltetnek. — A magyar szívesen ad, egész készséggel áldoz, de megkívánja, hogy az jó célra fordíttassék, hogy az el ne vesszen, hogy a sáfár, kire valami bizatik, tiszta kezü legyen. Gyakran ugyan megkívánja s várva várja a felszólítást, mert volt eset, mi Petrovay László uralral ezelőtt mintegy 15 évvel történt, hogy midőn az általa jelenleg felszólításomra ajándékozott csontokat a nemzeti Muzeumnak ajánlaná, anélkül hogy azokat valaki megtekintésre méltatta volna azt a választ kapta — „a Muzeumnak elég csontja lévén, az ajánlott csontokat el nem fogadhatja.“ — Könnyü ott gyűjteni vagy is inkább összeszedni a már félretett ritkaságokat, hol pártfogókra talál a szegény természetvizsgáló, hol egész készséggel utba igazittatik, hol költséget, fáradságot nem sajnálnak, — ilyen pártfogókra, hazafiakra és tudományos intézetünk s Muzeumunk hü előmozdítóira találtam Fegyverneken Fazekas Károly, Petrovay László, Roffon Borbély Sámuel, Tisza Derzsen Borbély Miklós urak személyében.

Fazekas Károly ur szíveskedett az általam gyűjtött csontokat Fegyvernekről tulajdon költségén a Muzeum épületébe szállítatni, — ezáltal nevezetes költséget háritott el társulatunk és Muzeumunkról.

Mint hogy az ekképen gyűjtött ős csontok, a Muzeumnak lesznek által adandók, azoknak lajstromát van szerencsém bemutatni. Tegnapi kerülvén elő az érintett csontok, az idő rövidsége miatt azokat tökéletesen meghatározni nem lehetett, fentartván ezen nevezetes csontokról bővebb értekezésnek annak idejében előterjesztését, vagy ha ezt bármi akadály miatt nem tehetném, fog találkozni közülönk bizonyosan valaki, a ki az érintett csontokat tökéletesen meghatározandja és azokról értekezend.

Ezen jelentésem folytán jónak látnám és méltányosnak, mindazon pártfogóknak és adakozóknak, kik szíveskedtek bővíteni gyűjteményeinket, n. m. Fazekas Károly, Petrovay László, Borbély Sámuel, Borbély Miklós és Véges Mihály uraknak, a társulat és Muzeum részéről köszönetet szavazni, ogyszersmind megkérni, hogy eddigi figyelmüket ezentul is az ős csontok gyűjtésére terjesszék ki.

A. Néhai Agnelly Ferencz szolnoki gyógyszerész özvegye által a Magyar nemz. Muzeumunk ajánlott, a szolnoki Tiszából ki fogott ős állatok csontjainak jegyzéke.

1. ős elefánt csontok

- a) 4 egész s 3 töredék zápfog;
- b) alsó álkapcsának 3 töredéke az egyik foggal,
- c) egy darab koponya töredék,
- d) 2 egész és 2 töredék csigolya,
- e) egy majd nem egész medence csont és 3 töredék.
- f) egy lapoczka csont töredék,

- g) egy darab borda töredék,
- b) 2 darab czombcsont töredék,
- i). egy darab sarkcsont.

II. Ős orrszarvú csontok

2 egész és egy töredék fölkarcsont.

B. A Tisza vidékén gyűjtött őssontok jegyzéke:

1. Különös nagyságu őss elefánt lábszár, hossza 3 láb 9 hüvely, a már meglevő hasonló lábszárnál 2 hüvellyel hosszabb és így az egész csont-gyűjteményben a legnagyobb lábszár. Ezen példányt ajándékozta a Gyepdai puszta egyik birtokosa Véges Mihály ur, kifogatott ezen lábszár a puszta Sülyi Tiszából, ezen puszta fekszik általellenben Roffal.
2. Belény vagyis Bölény (*Bos urus*) koponya, Fazekas Károly ur ajándéka.
3. Őss elefánt zápfog, Borbély Sámuel urtól.
4. Jávorszarvas szarv (*Cervus alces* — *Ellenhirsch*) ritka nagyságu a millyen még eddig Muzeumunkban nem találtatott — a szarv egyik lapátja majd nem egészen ép — a másik csonka, maga a koponya sem egész.
5. Óriás szarvas szarv töredék (*Cervus Megaceros*, *Riesen Dammhirsch*).
6. *Cervus Elaphus*, mind a két szarv majd egészen ép.
7. Különös nagyságu őss elefánt álkapcza, mind a két zápfoggal, a zápfogak különös alkatuak.
8. Ritka nagyságu csigolya.
9. Egy nyakszirt csont.
10. Alsó álkapcza töredék, alkalmasint őss elefánt.
11. Lábszár töredék.
12. Koponya töredék.
13. Oldalborda.
14. Ugyanaz — mindkettő töredék.
15. Belény lábszár — egészen ép.
16. Egész medencze-csont, alkalmasint őss szarvasi, illyet még nem birt a Muzeum.

Az itt előszámlált csontokat, u. m. a 4-ik számtól a 16-ig berekesztőleg, Fegyverneki közbirtokos Petrovay László ur ajándékozta a társulatnak illetőleg a Magyar nemz. Muzeumnak.

Az ez alkalommal bemutatott őssontok gyűjtésével foglalatostkodván, Tisza-Derzsen találkoztam Kovács Gyula urral, innen még az nap Fegyvernekre, onnan Szolnokra, Szolnokról a gőzösön a Hegyallyára utaztunk.

Hegyallyai kirándulásunk eredményéről tisztelt utitársam Kovács Gyula ur lesz szíves jelentésünket előadni.

Minekeltötte Hegyallyai kirándulásunk részletes előadásához fognék, azon szempontot kívánom kijelölni, mellyből ezen kirándulást nézni kellesen. Társulatunk szeptember 3-án magát megalakítván, a 4-én tartott választmányi gyűlésben azon munkákat vevé fontolóra, mellyek még az 1850-ik év hátralévő kis részében tétethetnének, a többek között hazánk egyik legclassikusabb vidéke a Hegyallya lön kutatás tárgyává kiszemelve, leginkább azon szempontból, hogy ifju társulatunk nagyobb-számú példányok birtokába jutván, más társulatokkal a küldeményezést és cserét megkezdhesse; az elfogadott és a jegyzőkönyvbe igtatott indítvány így hangzik: küldessék ki 2 egyén a Hegyallyára, kik a mellett hogy az ottani vidéket a mennyire rövid idő alatt lehet földtani tekintetben megvizsgálják, főképen az ottani sok és szép előjövetelekből számos példányokat gyűjtsenek.

Összesen 22 napot működtünk a Hegyalján, fájdalom nagyon rossz időben, úgy hogy majdnem mindennap esett.

Működésünk sikere volt: 1500 idomított kőzet példány, és 2500 kövület, melly 16 ládába pakolva 35 mázsát nyomott, és melly a Muzeum egyik termében kiállítva látható.*)

---

*) Ezen kirándulás egyik főeredménye azon értekezés, mellyet Kovács ur a Magyarhoni Földtani Társulat munkálatai I. füzetében (kiadatott 1856) bocsátott közre. A jelentés napló része csak egyes jelszavakban van feljegyezve, azt kidolgozva nem találtam az irományok között.